

Dagvlinders op Griend

tekst:
**Ben Hoentjen
en Roos
Meijering**

Bij het horen van de naam 'Griend', zal ook bij de meeste lezers van 'Vlinders' het beeld van een klein, maar zeer bijzonder vogeleiland in de Waddenzee boven komen. Vlinders zullen op dit eilandje waarschijnlijk niet voorkomen. Het tegendeel blijkt het geval te zijn.

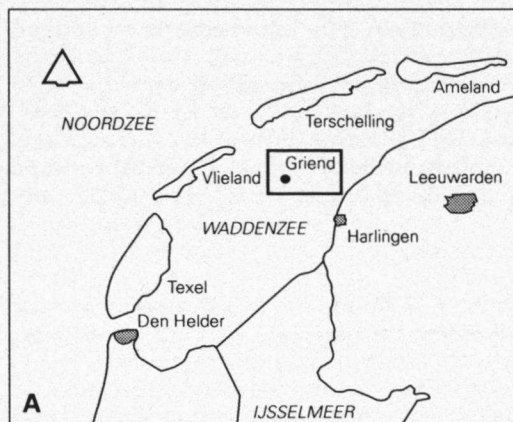
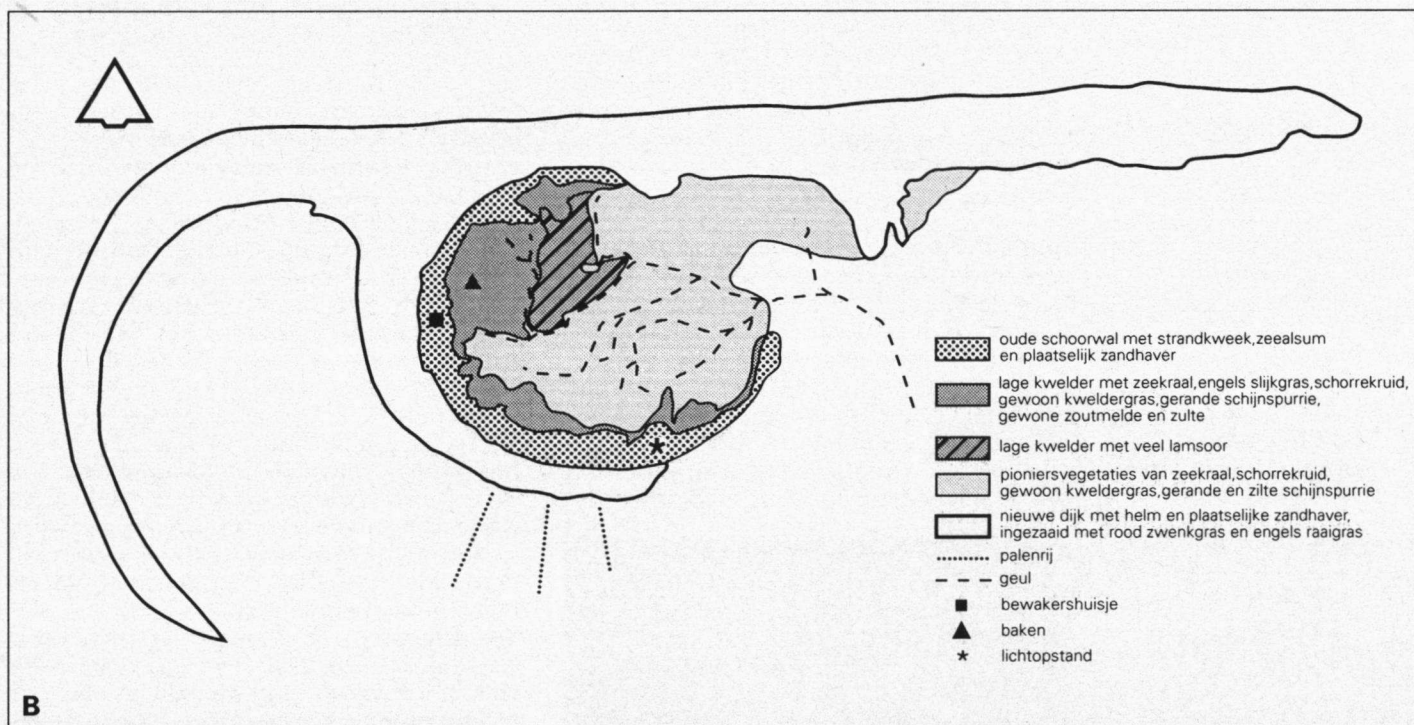

Fig. 1: Griend, ligging (A) en globale vegetatiekaart (B) op basis van een luchtfoto uit mei 1992 (Luchtfotografie Delta Phot) en eigen karteringsgegevens.

Wie ooit het voorrecht heeft gehad Griend in het broedseizoen te bezoeken, al was het maar kort, hoort ze nu nog: de Grote sterns, Noordse sterns en Visdieven, telkens als de herinnering aan die bijzondere belevenis wordt opgeroepen. De vogels van Griend eisen, terecht, vrijwel alle aandacht van de vogelwachters en hun incidentele bezoekers op.

Het is dan ook niet verwonderlijk dat maar weinig bekend is over het voorkomen van dagvlinders op Griend. De Atlas van de Nederlandse dagvlinders (Tax, 1989) wekt zelfs de indruk alsof er na 1980 helemaal geen dagvlinders meer op Griend gesignaleerd zouden zijn. Uit de periode voor 1981 is voor Griend alleen het voorkomen van Citroenvlinder, Klein en Groot koolwitje, Distelvlinder en Dag-

pauwoog bekend (tabel 1). De meldingen van vier van deze soorten zijn vermoedelijk ontleend aan het eerste 'Griendboek' (Brouwer e.a., 1950). Deze publicatie geeft een beschrijving van het ontstaan en de geschiedenis van Griend alsmede van flora en fauna van het eiland in de jaren direct na de aanleg van de Afsluitdijk in 1932.

Onze waarnemingen in 1992 en de 'ontdekking' van Griend als witte vlek op de verspreidingskaartjes in de vlinderatlas vormden de aanleiding in de bewakingsverslagen op zoek te gaan naar meer gegevens over het voorkomen van dagvlinders op Griend. Deze verslagen zijn een samenvatting van de dagboeken die de vogelwachters tijdens het broedseizoen bijhouden over het wel en wee van de

Tabel 1: Op Griend waargenomen dagvlindersoorten in de periode tot en met 1980 volgens Tax (1989) en vanaf 1980 op basis van gegevens uit bewakingsverslagen en -journaals.

Onderstreepte jaren: waarnemingen over hele bewakingsseizoen (half april - begin augustus);

overige jaren: alleen incidentele waarnemingen of alleen over een deel van het bewakingsseizoen,

? = waarneming niet helemaal zeker.

vogels en het eiland. Het eerste verslag dateert uit 1979 en vanaf 1981 zijn jaarlijks verslagen gemaakt. De dagboeken werden niet door ons geraadpleegd. Het is dus mogelijk dat hierin nog meer vlinderwaarnemingen te vinden zijn. Vooral de journaals van voor 1979 houden wellicht nog tal van interessante meldingen verborgen.

In de periode 1979 - 1992 zijn alleen in 1983 (Van der Zande en Dirksen, 1984) en 1985 (Postma en Faber, 1986) waarnemingen van dagvlinders gedurende de gehele bewakingsperiode (half april - begin augustus) systematisch vastgelegd. Uit 1980 en 1982 (Baas en Bakker, 1982) zijn slechts incidentele waarnemingen bekend. In de verslagen vanaf 1986 tot en met 1992 zijn geen meldingen van dagvlinders opgenomen.

Geïnspireerd door de soortenlijst, die op basis van de gegevens tot en met 1992 te voorschijn kwam, hebben de bewakers in 1993 vanaf 23 april tot en met 3 augustus alle vlinderwaarnemingen genoteerd (Brenninkmeijer en Stienen, 1993).

Soorten en aantallen

Vanaf 1980 zijn op Griend met zekerheid 18 dagvlindersoorten vastgesteld (tabel 1). In 1980, 1982, 1983 en 1985 zijn wel koolwitjes waargenomen, maar welke soort is onbekend. Op grond van de waarnemingen in 1992 en 1993 mag worden verondersteld dat het ook toen voornamelijk exemplaren van Klein koolwitje betrof. Van Groot koolwitje zijn na 1980 alleen meldingen (telkens van

soort:	t/m	1980	'80	'82	'83	'85	'91	'92	'93
Citroenvlinder	*	-	-	-	-	-	-	-	*
Groot koolwitje	*	-	-	-	-	-	*	-	*
Klein koolwitje	*	-	-	-	-	-	-	*	*
Distelvlinder	*	-	-	*	*	*	-	*	?
Dagpauwoog	*	-	*	*	*	*	-	*	*
Kleine vos	-	*	*	*	*	*	-	*	*
Icarusblauwtje	-	*	-	-	-	-	-	-	-
Kleine vuurvlinder	-	-	-	*	*	*	-	-	-
Atalanta	-	-	-	*	*	*	-	*	*
Grote vos	-	-	-	*	-	-	-	-	-
Hooibeestje	-	-	-	-	-	-	-	*	*
Bruin zandoogje	-	-	-	-	-	-	-	*	*
Heivlinder	-	-	-	-	-	-	-	*	*
Zwartsprietdikkopje	-	-	-	-	-	-	-	-	*
Oranjetipje	-	-	-	-	-	-	-	-	*
Klein geaderd witje	-	-	-	-	-	-	-	-	*
Resedawitje	-	-	-	-	-	-	-	-	*
Gele luzernevlinder	-	-	-	-	-	-	-	-	*
aantal soorten		5	2	2	6	5	1	8	14

slechts één exemplaar, fig.2) bekend uit 1991 en 1993. Het Klein geaderd witje is slechts eenmaal waargenomen. Deze vloog op 1 augustus 1993 tussen minstens tien Kleine koolwitjes in de omgeving van de lichtopstand op het zuidelijke deel van de oude schoorwal (fig. 1 B). De meeste van de op Griend waargenomen dagvlinders behoren tot de algemene tot uiterst algemene soorten. Af en toe worden er echter ook zeldzamere soorten gezien. De waarneming van een Grote vos op 25 juli 1983 is niet alleen bijzonder gezien de zeldzaamheid van deze soort, maar ook vanwege het ongewone leefgebied. De waarnemingsdatum valt binnen de piek van de vliegtijd van deze als zwervlusterig bekend staande dagvlinder (Tax, 1989).

We geloofden onze ogen niet toen op 1 augustus 1993 het sterk afgevoegen "afwijkende" witje, dat rusteloos over de strandkweekvegetatie rond het bewaakershuisje vloog, zich eindelijk liet bekijken en fotograferen: een Resedawitje en dat op Griend! Ook de volgende dag was deze vlinder nog aanwezig, terwijl op 3 augustus een ander, gaaf exemplaar werd gezien.

Op diezelfde dag haastte zich ook een Gele luzernevlinder over de kwelder. Helaas lukte het niet, ter volledige bevestiging van deze waarneming, er een foto van te maken.

Klein koolwitje, Dagpauwoog, Kleine vos, Distelvlinder en Atalanta worden (vrijwel) jaarlijks op Griend gezien (tabel 1). Een achttal soorten is pas in 1992 of 1993 voor het eerst vastgesteld, waaronder Oranjetipje, Heivlinder, Hooibeestje en Bruin zandoogje. Van de overige soorten is alleen Kleine vuurvlinder in twee seizoenen gesignaleerd.

Begin augustus 1993 zijn op Griend twee Resedawitjes gezien.

foto: Frans Hodzelmans

Van de meeste soorten zijn steeds maar één of enkele exemplaren aanwezig (fig.2). In sommige jaren is sprake van een kleine 'invasie', bijvoorbeeld van Dagpauwogen eind juli 1992 of Atalanta's begin juni 1993. Talrijker zijn Klein koolwitje en de nieuwkomers Heivlinder en Hooibeestje.

Aangewaaid of inheems

Dat trekvlinders zoals Atalanta, Distelvlinder en Gele luzernevlinder geen moeite hebben Griend te bereiken, zal weinig opzien baren. Ook Kleine vos, Dagpauwoog en Groot koolwitje zijn goede vliegers, die in staat moeten worden geacht bij gunstige omstandigheden vanaf de Friese kust, Vlieland of Terschelling, de ongeveer 15 km wad over te steken om zich op de kwelder van Griend te goeden. Daar Oranjetipje, Icarusblauwtje en Kleine vuurvlinder zijn vrijwel zeker op Griend 'toevallig aangewaaid'. Dat geldt ook voor het Resedawitje. Daar Oranjetipje, Kleine vuurvlinder en Heivlinder niet of nauwelijks uit Noorwest-Friesland gemeld zijn (Tax, 1989), zullen deze vlinders uit Terschelling of Vlieland afkomstig zijn.

Tot voor kort was vermoedelijk alleen het Klein koolwitje op Griend inheems. Als waardplant komt op de hogere delen, zij het zeer verspreid, koolzaad voor. Zeerakket, Akker- en Speerdistel, Reukloze kamille, Zeemelkdistel en Lamsoor fungeren als nectarplant. Hoewel niet kan worden uitgesloten, dat van de waarge-

nomen Hooibeestjes en Heivlinders exemplaren van elders kwamen, is het toch zeer waarschijnlijk dat Griend sinds kort ook van deze twee soorten een populatie rijk is. Net als bij het Klein koolwitje is bij het Hooibeestje een eerste en een tweede generatie op Griend waargenomen (fig. 2). Een aantal van 20 Heivlinders, begin augustus, betekent vrijwel zeker dat ook deze soort zich op Griend voortplant. De status van het Bruin zandoogje is nog onduidelijk. De tijd zal leren in hoeverre deze soort als standvlinder beschouwd kan worden. Dat geldt ook voor het Zwartsprietdikkopje, waarvan in 1993 voor het

De kwelder van Griend met bloeiend Lamsoor.

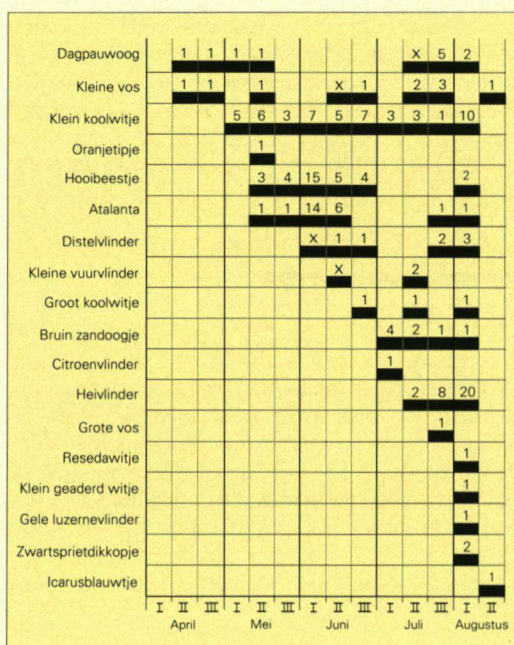

Fig. 2: Het hoogste aantal op een dag per soort per decade waargenomen exemplaren van dagvlinders op Griend tijdens de bewakingsperiode half april tot begin augustus in de periode 1980 t/m 1993 (op basis van gegevens uit bewakingsverslagen 1982, 1983, 1985 en 1993 en eigen waarnemingen in 1980, 1991, 1992 en 1993). I (1^e decade):1-10; II (2^e decade):11-20; III (3^e decade):21-30/31 x = soort gezien, geen aantalsschatting bekend

SUMMARY

Griend is a tiny uninhabited island off the coast of Friesland in the Wadden Sea. Its remoteness makes it ideal as a breeding and refuge place for birds. The vegetation consists of predominantly grassland and dune flora.

Bird-watchers' reports have shown that 18 butterfly species have been seen on the island since 1980. These include migrants like *Vanessa atalanta* and *Cynthia cardui*, and common species such as *Inachis io* and *Aglais urticae*. Occasionally rarer species were also observed, *Nymphalis polychloros* and *Pontia daplidice*.

Most butterflies fly in from the mainland. Till recently only *Pieris rapae* was believed to be indigenous on Griend. It is expected that eventually other species will settle on the island.

eerst op Griend een copulerend paartje is vastgesteld.

De vestiging van deze soorten houdt vermoedelijk direct verband met de aanleg van de haakvormige, beschermende zanddijk in 1987 en 1988 (figuur 1B). Deze ingrijpende maatregel was nodig om te voorkomen dat de Waddenzee het eiland tijdens zware stormen steeds verder zou aanvreten en Griend tenslotte als belangrijke broed- en hoogwatervluchtplaats verloren zou gaan (Veen en Van der Kam, 1988). Op en langs deze 2,5 km lange zanddijk, die Griend haar karakteristieke halve-maanvorm ontnam, plantte men Helm, Biestarwegras en plaatselijk ook Zandhaver. Tevens werd tussen de Helm op de kruin van de dijk Engels raaigras en Rood zwenkgras ingezaaid. Hieruit heeft zich op diverse plaatsen een schrale, open grazige vegetatie ontwikkeld, waarin ook allerlei kruiden verschenen zijn zoals Hazepootje. Tussen de vaak nog in rijtjes groeiende graspollen komen veel kale plekken voor.

Hierdoor is op Griend thans een milieu aanwezig, dat beantwoordt aan de eisen die soorten als Heivlinder, Hooibeestje en ook Bruin zandoogje stellen (Bink, 1992). Speciaal de omgeving van het bewakershuisje op de oorspronkelijke schoorwal is door de afwisseling van strandkweekbegroeiing, lager gelegen zomen met Fiorin en de recente helmaantplant bij de genoemde soorten sterk favoriet. Hier werden ook de eerste Zwartsprietdikkopjes betrapt.

Het is jammer, dat niet meer is te achterhalen of Heivlinder, Hooibeestje, Bruin zandoogje en Zwartsprietdikkopje ook al in de zomer van 1989, het eerste seizoen na de aanleg van de dijk, aanwezig waren. Hun aanwezigheid toen zou een extra aanwijzing zijn geweest voor het vermoeden dat deze soorten als rups (Heivlinder, Hooibeestje, Bruin zandoogje) of eitje (Zwartsprietdikkopje) met het aangeplante materiaal, afkomstig van Terschelling, zijn meegekomen. Door de dagvlinders op Griend ook in de komende jaren te volgen, zal duidelijk worden of deze soorten zich op dit juweeltje in de Waddenzee zullen weten te handhaven.

Dankwoord

Graag willen we Jan Veen en Jan Bosch (Natuurmonumenten) bedanken omdat ze ons de gelegenheid boden Griend te bezoeken en te beleven. Onze dank verdienen ook Allix Brenninkmeijer en Erik Stienen, die ondanks hun drukke onderzoeksprogramma in 1993 toch zo veel mogelijk waarnemingen van dagvlinders verzameld hebben en deze aan ons beschikbaar stelden.

Ate Dijkstra en Jan Veen deden suggesties voor verbetering en aanvulling van de tekst van dit artikel. Alle Beuving (tekenkamer Dienst Ruimte en Groen Provincie Drenthe) verzorgde de beide figuren. Hun bijdrage hebben we zeer gewaardeerd.

Om op Griend te komen of haar met pijn in het hart weer te verlaten, is men aangewezen op de welwillende medewerking van verschillende schippers. We willen daarom Jan van Dijk van de Phoca (NBLF) en de bemanning van de RP95 uit Harlingen hartelijk bedanken voor hun bereidheid ons op Griend af te zetten of daar op te halen.

Voor ons blijft Griend altijd verbonden met Kees de Boer, die ons als schipper van het Griltje voorzag van water en leeftocht en met wie we menig oversteek van Terschelling naar Griend en omgekeerd maakten. Aan zijn nagedachtenis willen we dit artikel opdragen.

Literatuur

- Baas, A. en T. Bakker, 1982: Griend, vogels en bewaking 1982. Rapport Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten, 's-Graveland.
- Bink, F., 1992: Ecologische atlas van de Dagvlinders in Noordwest-Europa. Schuyt & Co, Haarlem.
- Brenninkmeijer, A. en E.W.M. Stienen, 1993: Griend, vogels en bewaking 1993. Rapport Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten, 's-Graveland.
- Brouwer, G.A., J.W. van Dieren, W. Feekes, G.W. Harmsen, J.G. ten Houten, W.J. Kabos, J.P. Mazure A. Scheygrond, P. Tesch en A. van der Werff (1950): Griend, het vogeleiland in de Waddenzee. Historisch-Geografisch, hydrografisch en biologisch beschreven. Martinus Nijhoff, 's-Gravenhage.
- Postma, T. en J. Faber, 1986: Griend, vogels en bewaking broedseizoen 1985. Rapport Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten, 's-Graveland.
- Tax, M.H. (1989): Atlas van de Nederlandse dagvlinders. Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten/Vlinderstichting. 's-Graveland/Wageningen.
- Veen, J. en J. van de Kam, 1988: Griend, vogeleiland in de Waddenzee. Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten, 's-Graveland.
- Zande, W. van der en S. Dirksen, 1984: Griend, vogels en bewaking broedseizoen 1983. Rapport Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten, 's-Graveland.